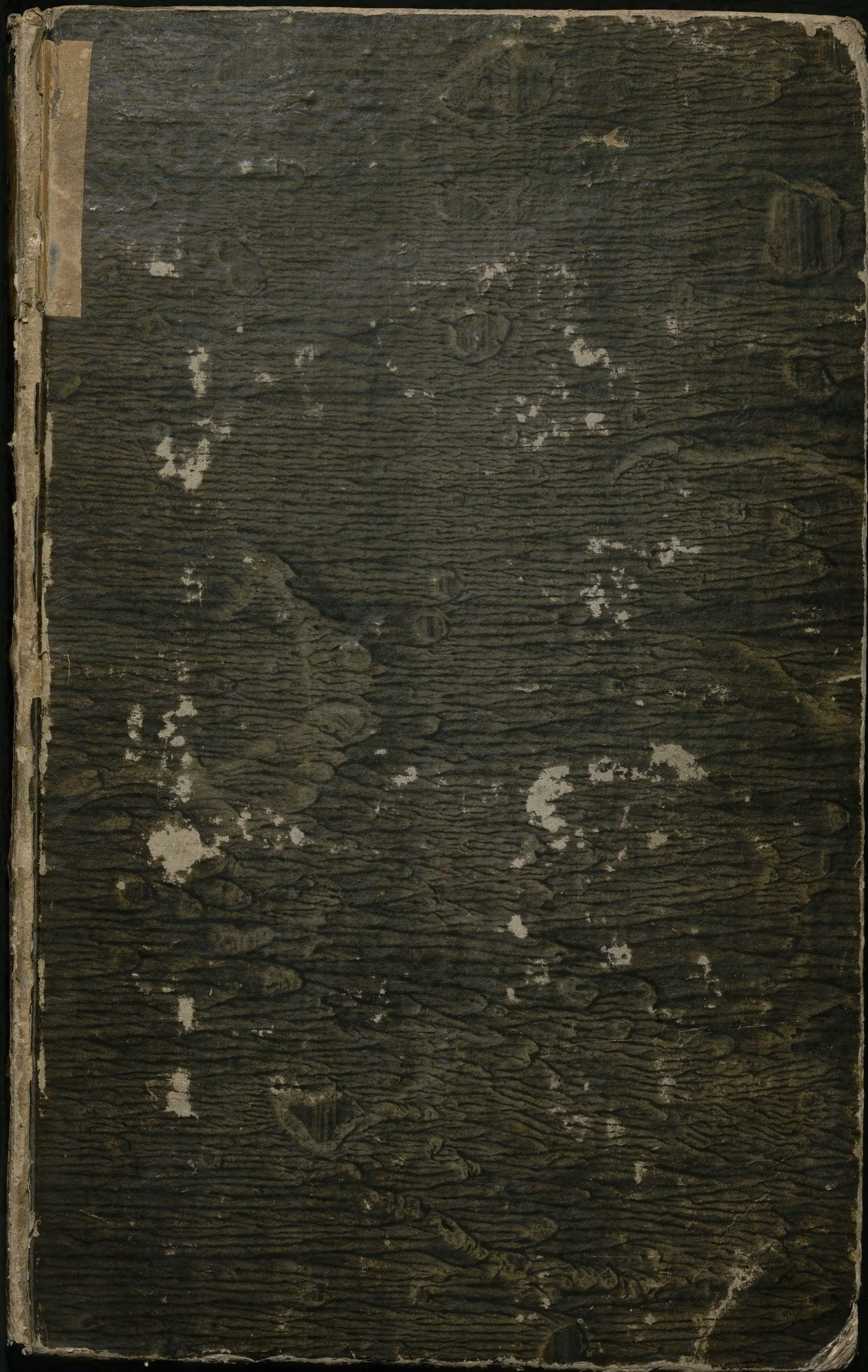

V
B J
C
8957

X-8 17

M O W A

JASNIE WIELMOZNEGO Jmć PANA

M I C H A Ł A

OSTROWSKIEGO,

STOLNIKA Y POSŁA WOIEWODZTWA SIERADZKIEGO,

Od Prześwietnych Stanow Seymuiących do Examinowania Rady Delegowanego, przy Relacyi z tegoż Examinu,

M I A N A.

JUZ wieloliczne poprawy Naszych Ustaw, tylekroć Starannością W. K. Mości Pana Miłościwego ku polepszeniu doznane, i pod Twoim Panowaniem dobroczynnie naypotrzebniey utworzone, nową Nam czynią nadziei Pobudkę, gdy Wam Prześwietne Zgromadzone Stany przychodzi mi donieść, iako wyznaczonemu do Examinowania Rady o Jey Dobroci i Czynności, w ktorey znayduiąc duże Prac Rękodziła i Wielkich Mężow poparte Pracą, a te uwienczaiąca wspolnie pracuiąca Ręka J. O. Xcia Jmci Prymasa, ktory dla zysku Dobra powszechnego, widać było, że nieublizał swey pracy, od Was Prześwietne Zgromadzone Stany nie bez czułego oddania sprawiedliwego wymagaiąca szacunku. I tać to Naywyższa Magistratura wszystek Zbior prowadząca Naszych Losow, tam użala się Słaby na Przemoc, tam ciążony odzyskuie, moc swego zaszczytu, tam opieszała Sprawiedliwość Kurs swoy znayduie, tam Woysko zaletę karności, tam Skarb na pilnym baczeniu ubespieczony.

Czuiąc na Sobie okropney włożoney na Siebie Przysięgi, winienem donieść co było użytkiem dla Kraiu, co iest do poprawy, i iakie bydźby mogło przewinienie.

Użytek bydź się okazuie, iako Handel pierwszym iest Obiektem każdego Kraiu przynoszący rożne pożytki, i choćby w nayodleglejszych granicach Państwa był czyniony, przecież On rozlewnie w całym Krolestwie czyni swoie Komunikacye, i tak Handel Hersonski z Rossyą, gdy z dużym uniżeniem, Cła stał się uskuteczniony, iako szczegolnieyszą Pomocą Nayiaśnieyszego Pana, tak u Tronu W. K. Mci głęboko składamy podziękowanie. Pomnożenie zaś do dobroci Handlu, że iest nayistotnieyszą twierdzą spławność Rzek, tak i Woiewodztwo Sieradzkie nim Nam przyidzie rozwiązać w mieyscu swym

Instrukcye Nasze, do W.K. Mci zanosi prożbę na Prawie 1496 i iuż na Prawie 1764. i 1765. aby Rzeka Warta mogła mieć swoię spławność, i Wam oddaiemy Prześwietnym Zgromadzonym Stanom łaskawym względom. Rowniey Rzeka Pilica lubo z niemałym kosztem zrewidowana, i Młyny ią po części pozrucane, atoli podług Prawa do mieysca oznaczonego woiażu swego Jaśnie Wielmożni Kommissarze Skarbowi niedokończyli, o ktorą Exekucyą Prawa doprasżamy się W.K. Mci Pana Miłościwego; wszakoż nieubliżał nic w tey mierze Departament Pollicyi, gdy na tych spławność, iakoli i na Kanały do Zgromadzenia Wod rożnie asygnował Summy z Kassy extraordynaryiney. Dopełniał Ten Departament doskonałe względanie, gdy Miasta chcąc mieć porządne i ludne, znaiąc, że polepszenie Ich ciągnie za sobą pożytek Rolnictwa, a to z Ich konsumpcyi i cyrkulacyi, przeto na Burki Ratusze, i ich opłaty długow dawnych, i inne potrzeby ku polepszeniu służące wszelkie czynił przyłożenia, względaiąc w Ich rozrządzenia podług Prawa 1775. Obiaśnienie władzy Departamentow; ale gdy się pokazuie, niepossluszeństwo Miast, iako i z wydatkow asygnowanych na Ich potrzeby, a z tych rachunek przed Starostami dawnym Prawem podciągniony ze z skutkow swych i z Kass po Miastach będących nieodbiera, a z Prawa tego Exekucyi mieć niemoże, iako i rownie i z tąd Kommissye *boni Ordinis* nie są Effektuowane, gdy celu swego niemaią zamierzonego, wypadaiące do dalszych Judikatur Appellacye, a w tym przywłaszczaiąc sobie raz Assessoria, drugi raz Referendarya, przeto z tych Powodow podług Prawa Proiekt do Stanow Rzeczy Pospolitey od tegoż Departamentu iest uformowany. Ciągiem daley postępuie ten Departament gdy usłyszał zażalenia Miasta Warszawy dla uciążliwego kwaterowania Zołnierzy. Staraniem tego Departamentu i Prześwietney Rady w czterech mieyscach rozpoczęte są Koszary, wielkim poparciem Nayiaśnieyszego Pana, gdy Milionowy kosztuiący Dziedziezny Pałac Uiazdowski, wraz i Summę darował dla Dobra powszechnego, oddaie i zdrowie, nie żałuie Skarbu, nieznayduie zemsty. Czuy Narodzie te Przymioty, ktore im rzadsze teraz, tym słodziey i oszczenniey winieneś uznawać. Nieprzyśpieszay wiszących Losow, same one iuż nadwątlone, tak pokorę iako i dumę przywalą. Odebraliśmy od Tegoż Departamentu Raport ułożony przez wielkie rozrządzenie Preświetney Kommissyi Edukacyiney, ktora iak wiele pomnaża uszczęśliwień dla Kraiu, tak maiąc przed Sobą naydelikatnieyszą część materyą zdrowia Ludzkiego, a że wiele należy na Lekarzach, na ktorych Nam całe zbywało, ustanowiła, aby Miasta, Miasteczka, Osiadłości Krolewskiey pooddawały Uczniow na naukę do Akademiow, a tak tę zbawienną okoliczność, ledwie Nayiaśnieyszy Pan i z Prześwietną Radą przymusili te Miasta iuż za wydaniem ostrego Uniwersału. Do tego tak zbawiennego zamiaru, iest ieszcze żądaniem powszechności, aby Aptyki porządne były, zagęszczone po Woiewodztwach i Powiatach dla wygody Publiczney. Rownie bezcenność Ichmość Panow Lekarzow niech ma swoy zamiar, Oni są z pod Prawa wyłączeni; niema na Nich Sądu, chociaż

by bezczelność popełnili, chcą praktykować chociażby na naydelikatnieyszych kondycyach Ludzi, i im dłużey leczy, tym dłużey bierze, za praktykę nię płaci, życie skroca, wszelako płacony, i Aptyce swoy pożytek przynosi, niech raczy swoią przezornością Prześwietna Kommissya zaradzić.

Pogorzałe Miasta iako maią sprawiedliwy swoy wzgląd u Prześwietney Rady, bo tak Prawo polityki każe, a Prawo Miłości znewala, i lubo przypadkom iest każdy podległy, i ten na przemiany chodząc krąży, wyszukuie kolei, aleź przecie przypadek wyszczegolniony powinien mieć swoy wstręt, tak, aby w szczęściach niewinnych niemieszał, albo czy winny, czy niewinny niech rownie ponosi, i wspolnego ratunku doznaie, day Boże, aby nieba zrządziły te naypierwszą pomyślność, tak, Miasto Katolickie zgore, niech Miasta Wsie na to wyłączone w rożnym sposobie uczynią składkę, resztę niech w proporcyi dołoży, lub Kassa extraordynaryina, alboli też Skarb Publiczny, Zydzi spłoną ogniem, ile ta nieostrożność, gdy się pokaże od Nich wszczęta, niech większą składkę uczynią Ich Miasta. J. W. Starostowie iako żadnego zakładu nie czynią Miastom, ani Wsiom, i Ich Fundusz nigdy nieupada, rownie w proporcyi niech uczynią Heroizm, czynią Oni wyrobieniem Kommissyow dla Zydow, aby ten Szlachcic niewinny, w pocie czoła ciężko dorabiaiący się, Publicum niemięszaiący, zwłoczony Kommissyami, to dwoch letnie, to trzech letnie, czekaiąc swego Kapitaliku co się z nim stanie, wycieńczony nareszcie, Kapitalik przecięty, Prowizye spadły resztę na lata. Powtore podnoszą Konkursu w tym Mieście Żydzi, Szlachta spadaią z Kapitałami. On się przenosi do innego Miasta, pod innym Imieniem, wspolnikami temiż samemi spadłemi Kapitałami dorabia się. Szlachcic ubogi musi przestawać, bo niemasz ktoby Go wsparł. Staway Prześwietny Stanie Rycerski przy ubogiey Cnocie, polepszay Prawa, gdy Cię uzbroiło szczęśliwe Panowanie Stanisława Augusta, ktory zrządził, aby Seymy dochodziły na odparcie Przemocy. Widoczną to iest rzeczą całemu Kraiowi, iak Nas wiele dotyka i ciągnie ku zubożeniu, wydatkiem wielkich Kapitałow za Sol, ktore idąc za granicę, a tam gdzie iuż bez nadziei odzyskania powrotu. Tey tak znaczney grożącey klęski, czuiąc tkliwie Nayiaśnieyszy Pan stara się w każdym sposobie Kray ulepszać, przyimuie łaskawie odezwy Kompanii na wyszukanie Soli, daie pomoc, i wszelkiey staranności nieubliża, i tak bowiem w Mieście Busku rozpoczęła fabryka Soli, iako doniesienie pod Dniem 3. Marca Roku 1785. do Rady zaświadcza, i gdy znacznie czyni wzrost użytkowi publicznemu, i iuż na kilka Tysięcy cetnarow iest wyrobioney. Przeto Dyrektor tey Kompanii Jegomość Pan Graff de Benst, iako wynalazca tey fabryki i łożący koszt niemały na pomnożenie prędkiego skutku, łaskawym względom Stanom Seymuiącym oddaie się.

Czytaliśmy rożne Noty od Posłuiących Dworow, ale te wspomnieć, iest rozrzewniać Serce tkliwego Obywatela, dość namienić, podał słaby odbierał iak od mocnego, podał mocny odbierał iak od słabego, atoli widzieć się da-

30

ło, iż wſtawieniem ſię ſzczegolnym Ukoronowaney Głowy, przecież łagodniey-ſze zniewalały odpowiedzi.

Ludzkości to ofiarowany przymiot, zasłużonym, pracuiącym, oddać wdzięczność i ſprawiedliwość, widzieliśmy Manuſkrypta, i niepoſpolicie pracuiącego J. W. Jmć Xiędza Naruſzewicza Piſarza Litewſkiego, Sekretarza tey Rady, iako bowiem iuż *in Publico* Jego użyteczne i znaiome Prace, tak Ich ważność W. K. Mci Panu Miłościwemu oddaiemy i Prześwietnym Zgromadzonym Stanom. A iako ten zamiar Relacyi, nie ieſt dziełem iednego uſprawiedliwiaiącego Prześwietną Radę, tak każdy w ſzczegulności ieſt gotow ſię tłomaczyć, ile z Nas każdy ściśle wchodził, a dla tym większego przekonania uproſiliśmy do Piora, J. W. Wiſkiego, aby obſzerniey wywod uczynił każdey Seſſyi, tam uznaią Prześwietne Zgromadzone Stany, i Sprawiedliwość, utworzenie tey poważney Magiſtratury użyteczną Kraiowi.

W WARSZAWIE

w Starym Mieście pod Nrem 58.

w Drukarni Piotra DUFOUR, Konſyliarza Nadwornego J. K. MCI i Dyrektora Drukarni Prześwietney Szkoły Rycerſkiey, Uprzywileiowanego *na Awiſki, czyli Donieſienia Tygodniowe.*

